

**Цивільний кодекс України:
постатейний показчик
правових позицій Верховного
Суду України**

«Цивільний кодекс України: постатейний покажчик правових позицій Верховного Суду України» є доповненим та переробленим виданням збірника «Цивільний та Цивільний процесуальний кодекси: постатейний покажчик правових позицій Верховного Суду України», який вийшов на початку 2017 року.

Новизною даного видання є виключення розділу, який стосувався старого Цивільного процесуального кодексу. Натомість, з'явилися нові статті ЦКУ, щодо яких вищою судовою інстанцією надавались роз'яснення у правозастосуванні, а також переглядались уже існуючі правові позиції.

Даний збірник містить у собі практично всі основні висновки колишнього Верховного Суду України, що стосуються Цивільного кодексу України, які для зручності пошуку та використання згруповані по відповідних статтях.

Книга призначена для полегшення роботи практикуючих юристів-цивілістів, а також усіх тих, хто цікавиться практикою застосування цивільного права.

О. М. Ткачук

**ЦИВІЛЬНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ:
ПОСТАТЕЙНИЙ ПОКАЖЧИК
ПРАВОВИХ ПОЗИЦІЙ
ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

Харків
«Право»
2018

УДК 347(477)
ББК 607.304(4УКР)
Т48

Ткачук О. М.

Т48 Цивільний кодекс України: постатейний покажчик правових позицій Верховного Суду України / О. М. Ткачук. – Харків : Право, 2018. – 498 с.

ISBN 978-966-937-378-6

«Цивільний кодекс України: постатейний покажчик правових позицій Верховного Суду України» є доповненим та переробленим виданням збірника «Цивільний та Цивільний процесуальний кодекси: постатейний покажчик правових позицій Верховного Суду України», який вийшов на початку 2017 року. Новизною даного видання є виключення розділу, який стосувався старого Цивільного процесуального кодексу. Натомість, з'явилися нові статті ЦКУ, щодо яких вищою судовою інстанцією надавались роз'яснення у правозастосуванні, а також переглядались уже існуючі правові позиції.

Даний збірник містить у собі практично всі основні висновки колишнього Верховного Суду України, що стосуються Цивільного кодексу України, які для зручності пошуку та використання згруповані по відповідних статтях. Книга призначена для полегшення роботи практикуючих юристів-цивілістів, а також усіх тих, хто цікавиться практикою застосування цивільного права.

**УДК 347(477)
ББК 607.304(4УКР)**

ISBN 978-966-937-378-6

© Ткачук О. М., 2018
© Оформлення. Видавництво «Право», 2018

Стаття закону	Правова позиція	Номер правової позиції	Позов
Ст. 4 ЦКУ	Відповідно до принципу свободи договору, закріпленого в ст. 627 ЦК, сторони є вільними в укладенні договору та самостійно визначають розмір плати і порядок розрахунків. Чинне законодавство не містить заборони на визначення розміру плати (гонорару) за надані послуги (правова допомога) у вигляді відсотків від досягнутого кінцевого результату (фактично стягнутої заборгованості). Правила адвокатської етики поширюються виключно на адвокатів і види їх професійної діяльності та не є актом цивільного законодавства в розумінні ст. 4 ЦК. У зв'язку з цим підстави для визнання договору про надання правової допомоги недійсним відсутні	№ 6-55цс11	про визнання договору недійсним та стягнення коштів
Ст. 5 ЦКУ	1. Питання про вилучення після смерті інваліда в його сім'ї автомобіля, отриманого інвалідом як гуманітарна допомога, повинно вирішуватись на підставі нормативно-правових актів, чинних на час смерті інваліда, якому надався автомобіль як гуманітарна допомога. У справі, що розглядається, таким нормативно-правовим актом є Порядок забезпечення інвалідів автомобілями, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 19 липня 2006 року, відповідно до п. 41 якого у редакції, чинній на час смерті інваліда, після смерті інваліда автомобіль, отриманий як гуманітарна допомога, повертається (вилучається) головному управлінню соціального захисту і здається підприємству, що здійснює заготовлю та переробку металобрухту, або видається в порядку черговості інваліду, який перебуває на обліку. Отже, ураховуючи, що права та обов'язки у членів сім'ї інваліда щодо спірного автомобіля виникли після смерті інваліда, а не в момент забезпечення інваліда автомобілем, застосуванню до спірних	№ 6-118цс12	про повернення автомобіля, отриманого інвалідом як гуманітарна допомога, припинення права на управління автомобілем шляхом вилучення свідоцтва про реєстрацію автомобіля, зобов'язання вчинити певні дії

Стаття закону	Правова позиція	Номер правової позиції	Позов
	правовідносин підлягає Порядок забезпечення інвалідів автомобілями, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 19 липня 2006 року.		
	2. Відповідно до ч. 3 ст. 5 ЦК України якщо цивільні відносини виникли раніше і регулювалися актом цивільного законодавства, який втратив чинність, новий акт цивільного законодавства застосовується до прав та обов'язків, що виникли з моменту набрання ним чинності. Згідно зі ст. 525 зазначеного Кодексу одностороння відмова від зобов'язання або одностороння зміна його умов не допускається, якщо інше не встановлено договором або законом. Зобов'язання має виконуватися належним чином відповідно до умов договору та вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, а за відсутності таких умов та вимог - відповідно до звичаїв ділового обороту або інших вимог, що звичайно ставляться (ст. 526 ЦК України). Відповідно до ст. 629 зазначеного Кодексу договір є обов'язковим для виконання сторонами. Правовий аналіз цих норм ЦК України дає змогу дійти висновку про те, що грошове зобов'язання, передбачене договором, не може бути припинене у зв'язку з втратою чинності нормативно-правовим актом, згідно з яким було проведено нарахування розміру такого зобов'язання за договором, оскільки такий нормативно-правовий акт був чинним на момент укладення договору й виникнення у сторін прав та обов'язків. Зі змісту ч. 3 ст. 5 ЦК України вбачається, що новий акт цивільного законодавства застосовується лише до тих прав та обов'язків, що виникли з моменту набрання ним чинності, однак новий акт не застосовується до вже існуючих правовідносин.	№ 6-132цс13	про стягнення заборгованості за договором про приєднання до електричних мереж

Стаття закону	Правова позиція	Номер правової позиції	Позов
	Оскільки під час підключення електроустановки відповідачів до електричної мережі вони не заперечували проти фактичного виконання позовних умов договору, а також не звертались із пропозиціями щодо зміни умов договору або його припинення, то у разі втрати чинності нормативно-правовими актами, на підставі яких було укладено цей договір, підстав для визнання припинення грошового зобов'язання відповідачів за таким договором за виконані позивачем дії немає.		
	3. Відповідно до ч.ч. 1, 3 ст. 5 ЦК України акти цивільного законодавства регулюють відносини, які виникли з дня набрання ними чинності; якщо цивільні відносини виникли раніше і регулювались актом цивільного законодавства, який втратив чинність, новий акт цивільного законодавства застосовується до прав та обов'язків, що виникли з моменту набрання ним чинності. За змістом ч.ч. 4, 5 Прикінцевих та перехідних положень ЦК України (2004 року) відносини спадкування регулюються нормами ЦК України (2004 року), якщо спадщина відкрилась не раніше 1 січня 2004 року. У разі відкриття спадщини до зазначеної дати (строк на прийняття якої закінчився до 1 січня 2004 року), або якщо вона була прийнята хоча б одним із спадкоємців, то до таких спадкових відносин застосовуються норми ЦК УРСР 1963 року. Якщо спадщина у зв'язку зі смертю члена кооперативу відкрилась до 1 липня 1990 року, тобто до набрання чинності Законом СРСР «Про власність» (який згідно з постановою Верховної Ради України «Про порядок тимчасової дії на території України окремих актів законодавства Союзу РСР» підлягав застосуванню на території України до 15 квітня 1991 року – часу набрання чинності Законом України «Про власність» від 7 лютого 1991 року) та відповідно до ст. 145 ЖК УРСР	№ 6-138цс13	про скасування рішення про оформлення права власності на квартиру, визнання недійсним договору дарування та визнання права власності

Стаття закону	Правова позиція	Номер правової позиції	Позов
	та п. 43 Типового статуту ЖБК і п.п. 7, 55 Примірного статуту ЖБК, відкривається спадщина не на квартиру, а на пай, який переходить до спадкоємців у порядку передбаченому законом (ст.ст. 524–562 ЦК УРСР 1963 року), а члени його сім'ї, які проживали разом з ним, зберігають право користування жилим приміщенням за умови вступу до кооперативу одного з них. Спадкоємцям, що не користувались жилим приміщенням за життя спадкодавця, і тим, що відмовились від подальшого користування ним, кооператив виплачує усадкований пай або його частку (ч.ч. 4, 5 п. 43 Типового статуту ЖБК). Згідно зі ст. 15 Закону України «Про власність» член ЖБК, який повністю вніс пайовий внесок за квартиру, надану йому в користування, з 1 липня 1990 року набуває право власності на цю квартиру, тому, у разі його смерті після зазначеної дати спадщина відкривається на квартиру. За змістом ч. 1 ст. 17 Закону України «Про власність» кооперативна квартира набуває статусу спільної сумісної власності лише за умови внесення паю в ЖБК за рахунок спільних коштів члена ЖБК та членів його сім'ї, яким ця квартира надана. Інші особи права власності на пай та квартиру не набувають і можуть претендувати лише на відшкодування членом кооперативу коштів, наданих йому для внесення паю.		
	4. За загальноновизнаним принципом права закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі. До події, факту застосування того закону або іншого нормативно-правового акту, під час дії якого вони настали або мали місце. Акти цивільного законодавства регулюють відносини, які виникли з дня набрання ним чинності. Заборона	№ 6-2705цс16	про визнання недійсними договорів та зобов'язання вчинити певні дії

Стаття закону	Правова позиція	Номер правової позиції	Позов
	зворотної дії є однією з важливих складових принципу правової визначеності. Принцип неприпустимості зворотної дії в часі нормативних актів знайшов своє закріплення в міжнародно-правових актах, зокрема і в Конвенції про захист прав і основоположних свобод людини (стаття 7). Водночас Конституція України передбачає зворотну дію законів та інших нормативно-правових актів у часі у випадках, коли вони пом'якшують або скасовують юридичну відповідальність особи. Отже, норми Закону № 5405-VI від 2 жовтня 2012 року, якими ЦК України доповнено статтею 1057¹, набрали чинності 4 листопада 2012 року, тобто після укладення спірного іпотечного договору, який було укладено 24 квітня 2008 року та додаткового договору до нього від 1 вересня 2009 року, що виключає можливість застосування зазначеної норми до спірних правовідносин.		
	5. Відповідно до статті 256 ЦК України позовна давність – це строк, у межах якого особа може звернутися до суду з вимогою про захист свого цивільного права або інтересу. Загальна позовна давність встановлюється тривалістю у три роки (стаття 257 ЦК України). При цьому відповідно до частини першої статті 261 ЦК України перебіг позовної давності починається від дня, коли особа довідалася або могла довідатися про порушення свого права або про особу, яка його порушила. За змістом частин третьої, четвертої статті 267 ЦК України позовна давність застосовується судом лише за заявою сторони у спорі, зрештою до винесення ним рішення. Сплив позовної давності, про застосування якої заявлено стороною у спорі, є підставою для відмови в позові лише у випадку, коли позов доведений.	№ 6-3006цс16	про визнання незаконним та скасування рішення, скасування державного акта про право власності на земельну ділянку, визнання недійсним договору купівлі-продажу, скасування державної реєстрації

Стаття закону	Правова позиція	Номер правової позиції	Позов
	Положеннями статті 268 ЦК України передбачено винятки із загально-го правила про поширення позовної давності на всі цивільні правовід-носини і визначено вимоги, на які позовна давність не поширюється. Зокрема у частині четвертій цієї статті у редакції до 15 січня 2012 року зазначено, що на вимогу власника або іншої особи про визнання не-законним правового акта органу державної влади, органу влади Авто-номної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, яким порушено його право власності або інше речове право, позовна дав-ність не поширюється. Згідно з підпунктом 2 пункту 2 розділу I Закону № 4176-VI пункт 4 частини першої статті 268 ЦК України виключено. Цей Закон набрав чинності 15 січня 2012 року. Згідно із частинами першою та третьою статті 5 ЦК України акти ци-вільного законодавства регулюють відносини, які виникли з дня на-брання ними чинності. Якщо цивільні відносини виникли раніше і регулювалися актом ци-вільного законодавства, який втратив чинність, новий акт цивільного законодавства застосовується до прав та обов'язків, що виникли з мо-менту набрання ним чинності. До правовідносин, які виникли під час дії нормативно-правового акта, який згодом втратив чинність, застосовуються його норми. До право-відносин, які виникли раніше і регулювалися нормативно-правовим актом, який втратив чинність, але права й обов'язки зберігаються і піс-ля набрання чинності новим нормативно-правовим актом, застосову-ються положення нових актів цивільного законодавства. Отже, відповідно до положень пункту 4 частини першої статті 268 ЦК України в редакції до 15 січня 2012 року позовна давність на вимоги		

Стаття закону	Правова позиція	Номер правової позиції	Позов
	власників та інших осіб на захист права власності або іншого речового права, порушеного незаконними правовими актами органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування не поширювалась. Відповідно до пункту 5 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 4176-VI протягом трьох років з дня набрання чинності цим Законом, тобто з 15 січня 2012 року, особа має право звернутися до суду з позовом про визнання незаконним правового акта органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, яким порушено його право власності або інше речове право. Суди встановили, що позивачка звернулась до суду з позовом про визнання державного акту недійсним у серпні 2014 року, тобто протягом трьох років, починаючи з 15 січня 2012 року, при цьому також зазначала, що про порушене право довідалась після укладення договору купівлі-продажу земельної ділянки ОСОБА_3, оскільки земельною ділянкою у фактичних її розмірах користувалась до цього часу. За таких обставин суди необґрунтовано дійшли висновку про пропуск позивачкою позовної давності на звернення з вимогою про визнання державного акта, виданого ОСОБА_2, незаконним, а тому судові рішення у цій частині підлягають скасуванню. Крім того, оскільки підставою для відмови в позові про визнання недійсним договору купівлі-продажу земельної ділянки, укладеного між ОСОБА_2 та ОСОБА_3, була відмова в задоволенні позову про визнання недійсним державного акта на земельну ділянку, виданого ОСОБА_2, то судові рішення в частині відмови в задоволенні зазначених позовних вимог також підлягають скасуванню з направленням справи на новий розгляд до суду першої інстанції.		

Стаття закону	Правова позиція	Номер правової позиції	Позов
Ст. 6 ЦКУ	Чинним законодавством імперативно не передбачено зобов'язання поручителя укладати договір поруки на відплатній основі, а також не заборонено виступати поручителем безвідплатно на підставі ч. 3 ст. 6 ЦК, відповідно до якої сторони в договорі можуть відступити від положень актів цивільного законодавства і врегулювати свої відносини на власний розсуд. Зазначений висновок відповідає загальним засадам цивільного законодавства, однією з яких є свобода договору, та вимогам цивільного законодавства щодо здійснення цивільних прав, у тому числі права особи відмовитися від свого майнового права (п. 3 ч. 1 ст. 3, ст. 12 ЦК). Відповідно до ч. 1 ст. 215 ЦК підставою недійсності правочину є недотримання в момент вчинення правочину стороною (сторонами) вимог, які встановлені частинами 1-3, 5 та 6 ст. 203 ЦК. У зв'язку з тим, що договір поруки не може бути визнаний недійсним з підстав відсутності згоди боржника на його укладення та положень щодо відплатності або безвідплатності послуг поручителя, до зазначеного договору не можуть бути застосовані наслідки недійсності правочинів	№ 6-51цс11	про стягнення коштів і визнання недійсними договорів
Ст. 12 ЦКУ	За змістом ст. 11 Закону України від 5 червня 2003 р. № 898-IV «Про іпотеку» іпотекодавець (майновий поручитель) несе відповідальність перед іпотекодержателем за невиконання боржником основного зобов'язання в межах вартості предмета іпотеки. Підстави припинення іпотеки передбачено ст. 17 цього Закону, до яких зокрема належать: припинення основного зобов'язання або закінчення строку дії іпотечного договору; реалізації предмета іпотеки; набуття іпотекодержателем права власності на предмет іпотеки; визнання	№ 6-2560цс16	про визнання іпотеки припиненою та зобов'язання вчинити певні дії

Стаття закону	Правова позиція	Номер правової позиції	Позов
	іпотечного договору недійсним; знищення (втрати переданої в іпотеку будівлі (споруди), якщо іпотекодавець не відновив її. Також згідно зі ст. 49 Закону України від 5 червня 2003 р. № 898-IV «Про іпотеку» якщо іпотекодержатель не скористався правом, передбаченим ч. 1 цієї статті, за результатами третіх прилюдних торгів, іпотека може бути припиненою за рішенням суду. Закон України від 5 червня 2003 р. № 898-IV «Про іпотеку» є спеціальним законом щодо врегулювання правовідносин з приводу іпотечного майна, а положення ст. 17 цього Закону містить виключний перелік підстав припинення іпотеки, аналогічний із закріпленим у ст. 593 ЦК України. Частиною 2 ст. 12 ЦК України передбачено, що нездійснення особою своїх цивільних прав не є підставою для їх припинення, крім випадків, установлених законом. Таким чином, якщо кредитор не скористався своїм правом на проведення стягнення за виконавчим листом та задоволення своїх вимог за рахунок предмета іпотеки в строки, передбачені Законом України «Про виконавче провадження», це не є підставою для припинення іпотеки.		
Ст. 15 ЦКУ	1. Відповідно до частини першої статті 15 ЦК України кожна особа має право на захист свого цивільного права у разі його порушення, невизнання або оспорування. Положення цієї статті ґрунтуються на нормах Конституції України, які закріплюють обов'язок держави забезпечувати захист прав і свобод людини і громадянина судом (стаття 55). Стаття 1 ЦПК України передбачає, що завданнями цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою захисту порушених, невизнаних або	№ 6-2981цс15	про стягнення заборгованості з виплати стипендії та зобов'язання вчинити певні дії

Книги, які можуть вас зацікавити

Кодекс України про
адміністративні
правопорушення

Кодекс
адміністративного
судочинства України

Цивільний Кодекс
України

Кодекс законів про
працю України

Перейти до галузі права
Цивільне право та процес

Перейти на сайт →